

LES AIGÜES DE LES GAVARRES

MOLÍ D'EN FRIGOLA

Autor: Jordi Vicens Perpinyà

Consorci de les Gavarres

LES AIGÜES DE LES GAVARRES ITINERARI PEL MOLÍ D'EN FRIGOLA

Aquest recorregut ens mostra el fort lligam que de temps ençà han mantingut els habitants de les Gavarres amb els recursos naturals que oferien aquestes muntanyes. Fusta, llenya, argila, calç i aigua han donat lloc a molts oficis. En el nostre cas ens centrarem en l'aprofitament de la força de l'aigua que subministrava l'energia per moldre el blat i convertir-lo en farina. Vet aquí com l'aigua i el pa estaven íntimament relacionats gràcies als molins fariners, un enginyós sistema mecànic que avui qualificaríem de sostenible (ni contaminava l'aigua ni l'aire, ni tampoc generava residus!).

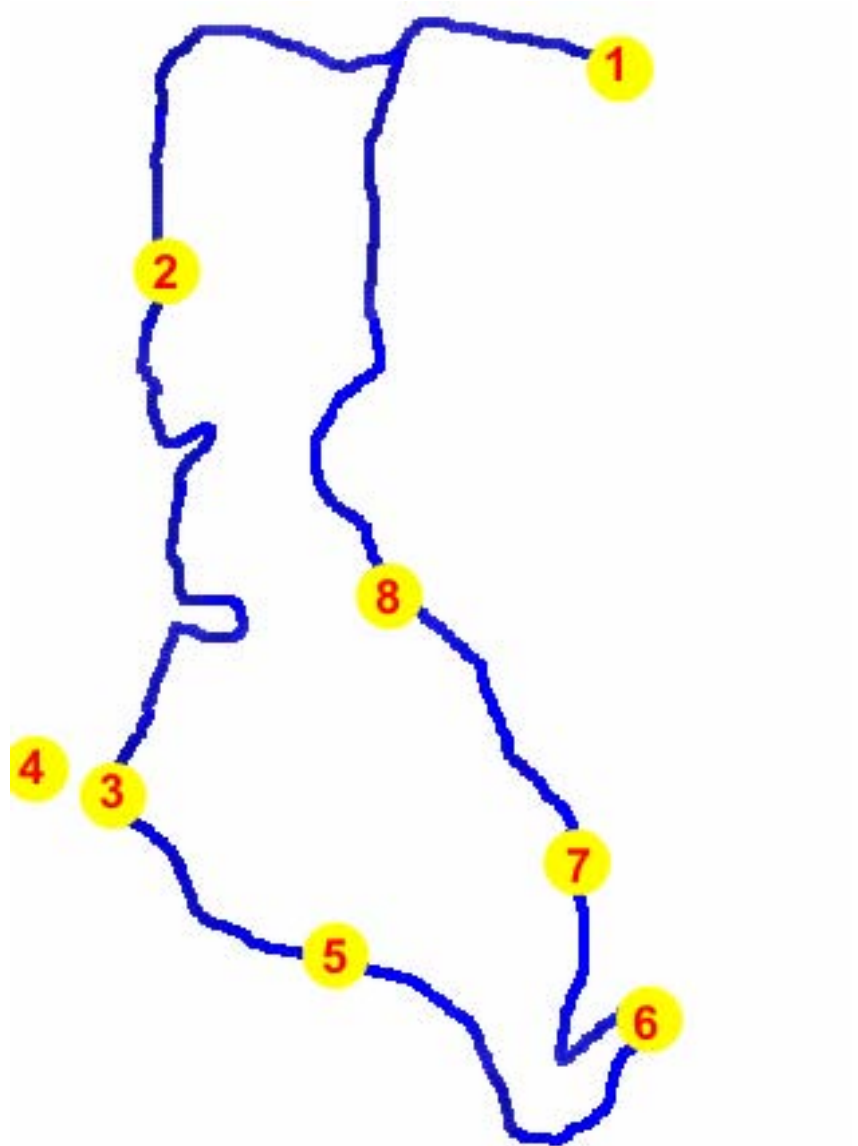
L'itinerari comença en el poble de Sant Sadurní de l'Heura, a prop de Can Puigmiquel. De seguida s'endinsa en els boscos de les Gavarres on un petit **menhir** (la pedra dreta) ens dona la benvinguda. Descendirem cap el Daró, el curs d'aigua més important del massís, on podrem gaudir de l'aigua fresca i d'uns magnífics boscos de ribera. Trobarem les empremtes de dos molins fariners: un en estat ruïnós (el molí d'en Ribes) i un altre feliçment restaurat (el molí d'en Frigola). Aquest segon està ben senyalitzat amb plafons informatius que expliquen el funcionament de les diferents estructures que el componen. Retornarem cap a Sant Sadurní tot visitant el forn de calç de Can Puigmiquel que aprofitava la presència de roques calcàries a la zona per coure-les i obtenir-ne la calç.

La **pluviositat** anual al massís de les Gavarres oscil·la entre els 600 i els 800 litres per metre quadrat tot i que hi ha anys que en cauen força menys i d'altres una mica més. S'ha de tenir en compte que sol ploure més a la banda occidental del massís, propera a la ciutat de Girona, respecte del sector oriental que mira al mar. Per altra banda, dins un mateix any, pot haver-hi mesos molt secs i mesos molt humits. Aquesta irregularitat, típica del clima mediterrani, comporta que a les Gavarres, l'aigua hagi estat sempre un element limitant tant per la vegetació com per les activitats humanes. Per això, en els llocs on l'aigua és més habitual, que no abundant, hi trobem un paisatge vegetal esponerós (els boscos de ribera) i un ús ben **acurat** a favor dels seus habitants. L'aigua és essencial per als boscos i per l'agricultura, sobretot aquella que necessita més aigua (és el cas dels horts, sempre emplaçats a prop dels cursos d'aigua), però també per abeurar el bestiar, per a les necessitats de cada llar, per produir glaç o per moldre els cereals.

El recorregut del molí d'en Frigola ens dona a conèixer el potencial que alberguen els rius i les rieres de les Gavarres com a font de vida (hi ha multitud d'organismes animals que viuen en el Daró) i també el paper que va representar aquest riu com a font generadora d'unes activitats econòmiques, avui desaparegudes, d'uns habitants que vivien i treballaven en aquestes muntanyes.

MAPA DE L'ITINERARI

Recorregut total: 5,5 Km

1. Sant Sadurní de l'Heura
2. La Pedra dreta
3. El molí d'en Ribes
4. El pou de glaç
5. El Daró
6. El molí d'en Frigola
7. El Forn de calç de Can Puigmiquel
8. Mirador sobre el massís

L'ITINERARI

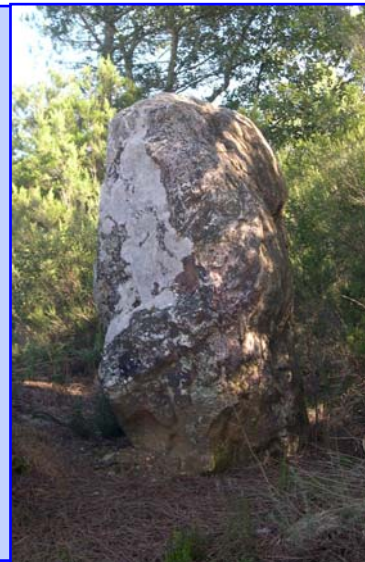
Deixarem el vehicle a la primera corba a la dreta, passat el poble de Sant Sadurní de l'Heura, on hi ha un espai que permet l'estacionament. En aquest punt hi ha un camí que mena cap el poble i un altre en sentit contrari (el que seguirem), que comença a l'altra costat de carretera i s'enfila muntanya amunt.

Passejarem a prop del mas Puigmiquel i seguidament ens acostarem a Can Mateu de la Creu, però just abans d'arribar-hi ens desviarem per un corriol a l'esquerra que voreja els límits de la finca. De seguida quedarem immersos dins un bosc de pins (pi blanc i pi pinyer) i alzines, però sense suros (a causa de que en aquest primer tram domina el terreny calcari). El **sotabosc** és dominat pels arbustos: bruc, llentiscle i romaní.

Creuem per sota una línia elèctrica i allà mateix, enmig de la vegetació, descobrirem un **menhir** anomenat la pedra dreta.

La pedra dreta de Sant Sadurní

*Es tracta d'un menhir, un monument megalític que fou construït probablement entre l'any 3.000-2.500 abans de Crist. És de quars ferruginós. L'any 1883 l'historiador empordanès Josep Pella i Forgas publicà un dibuix d'aquest menhir envoltat per una vinya la qual cosa ens indica que el bosc que veiem avui en aquest indret desplaçà a aquell conreu, molt probablement, a causa de la invasió de la **fil·loxera** que va malmetre els ceps de tot Europa.*

El camí comença a baixar i apareixen els suros (el terreny ja no es calcari) i l'estepa negra. Travessarem per una sureda **desbrossada** i dominada per grans alzines sureres amb els senyals d'haver estat pelades per llevar-lis l'escorça de suro.

Seguim pel camí que es dibuixa entre els enormes suros d'aquest **bosc esclarissat** fins arribar a una cruïlla de camins. Agafem la pista de la nostra dreta en direcció sud que ressegueix, en un primer moment, un petit torrent a la nostra dreta.

La pista s'enfila força fins assolir un antic camí de carros que agafarem per la nostra dreta i que, baixant, ens portarà al molí d'en Ribes. Però abans d'arribar-hi podem contemplar una torrentera a la nostra dreta amb arbres tan notables com els llorers i els grèvols.

Arribem a la llera del riu Daró al costat de les restes d'una antiga palanca (pont) que salvava el riu per accedir al molí d'en Ribes.

El molí d'en Ribes

L'edifici del molí presenta un estat ruïnós, per la qual cosa no és gens recomanable entrar-hi a dins. Tot i així, des de l'exterior es poden interpretar força bé les principals estructures del molí: canal d'entrada, bassa, molí, **carcavà** i canal de sortida.

La bassa, força embardissada, està situada a la cara sud de l'edifici. A pocs metres també podem observar un pou adossat amb un safareig (tampoc és recomanable acostar-s'hi pel perill que representa).

Per trobar el pou de glaç cal resseguir, des del camp de sota, el rec d'entrada en direcció contrària al molí fins arribar a la part final del camp des d'on neix un corriol que s'enfila sobre el canal i on trobarem el pou de glaç.

El pou de glaç del molí d'en Ribes

L'activitat d'emmagatzemar glaç en un recinte aïllat ve de la necessitat de poder disposar de gel durant tot l'any. En aquells temps (segles XVII al XIX) el glaç es produïa de forma natural, durant les fredes nits d'hivern, al congelar-se l'aigua que reposava en unes basses preparades a l'efecte.

Avui aquest pou resta abandonat de la mateixa manera que el molí que li dona nom.

Per acostar-nos al molí d'en Frigola continuem pel camí en direcció sud, aigües avall del riu Daró, que creuarem diversos cops. El camí està ben senyalitzat i aviat arribem a la **rescloa** restaurada del molí d'en Frigola amb un plafó informatiu.

En aquest tram de l'itinerari es ressegueix el Daró en una de les zones més interessants des del punt de vista naturalístic: verns i freixes presideixen un bosc de ribera que ombrreja unes aigües netes que serpentegen entre els **palets** i la roca aflorant.

Ens trobarem amb un antic **aqüeducte** que portava aigua al canal d'entrada del molí d'en Frigola i que travessava el Daró a través d'un pont elevat (avui només s'entreveu un pilar que suportava una part del pont).

Poc abans d'arribar al recinte del molí d'en Frigola albirem un gran plàtan al costat de la llera a prop del camí que porta a la font de Cantagalls.

El molí d'en Frigola

És un molí força representatiu dels molts que hi havia resseguint els rius i les rieres de les Gavarres.

Els elements principals que conformen el sistema destinat a moldre són: la resclosa, el rec, la bassa, el molí, el rec de sortida i l'escairador.

En el paratge que envolta el molí, a prop de la bassa, tampoc passa inadvertida una barraca amb estructura de pedra i elements vegetals. Es tracta d'una rèplica d'una cabana de carboners, el refugi que feien servir d'**aixoplug** mentre durava la cuita de la pila de llenya destinada a convertir-se en carbó.

Busquem el pal indicador que ens marqui el camí que porta a Sant Sadurní de l'Heura passant pel forn de calç de Can Puigmiquel. Aquesta pista, apta per a vehicles, puja de cop deixant les ribes del Daró i enfilant-se per les boscúries gavarrenques.

El forn de calç de Can Puigmiquel

Aquesta mena de forns estaven constituïts per una estructura cilíndrica ampla a la base i que s'estrenyia per dalt en forma d'obertura circular i que servia de xemeneia i de carregador de pedres calcàries. L'obertura de la base servia per alimentar el forn amb llenya a fi de mantenir una temperatura prou elevada (uns 1.000°C) i duradora (4-5 dies) perquè les roques es convertissin en calç.

*El més complicat era preparar el forn per a la cuita: s'havia de aixecar una volta amb les mateixes pedres calcàries aprofitant la banqueta circular i les **feixines** introduïdes prèviament. Quan la volta era sòlida s'abocava des de dalt la resta de pedres per coure. Un cop encès el forn només calia alimentar-lo amb feixines per mantenir la temperatura.*

En aquest forn de calç s'ha d'anar en compte de no enfilem-se des de l'exterior a la part de dalt del forn ja que es córrer el rics de caure-hi a dins.

De seguida que deixem el forn travessarem per sota una línia elèctrica, i una mica més endavant començarem a trobar les roques calcàries que afloren de terra. Aquest fet ens demostra, una vegada més, fins a quin punt a les Gavarres la presència d'un recurs natural, per modest que sigui, ha comportat el seu aprofitament per la gent que hi vivia.

El camí voreja una plantació d'eucaliptus. Aquest arbre, originari de les terres australianes, fou plantat massivament als anys 80' amb l'objectiu d'obtenir-ne **cel·lulosa** per fabricar paper. Però l'experiència va demostrar que el seu cultiu empobria els sòls de les Gavarres, perjudicava els **boscors autòctons** del massís (al ser substituïts per aquest cultius d'eucaliptus) i els rendiments que se n'esperaven van quedar molt lluny de la realitat. Això no treu les virtuts que té aquest arbre en la medicina popular i per això solia plantar-se algun exemplar a prop de les masies.

Durant aquest camí de tornada i a mesura que guanyem alçada arribarem un punt on s'obre el paisatge del vessant nord de les Gavarres i ens permetrà contemplar la densitat de les boscúries coronades pel puig d'Arques amb el seu **radar meteorològic**.

Abans de tornar al punt d'inici passarem dues vegades per sota línies elèctriques. Fixeu-vos que sota el cablejat elèctric la vegetació està desbrossada. Aquesta pràctica, a banda de minimitzar el risc d'incendi forestal, ens ajuda a orientar-nos, tant des del mateix terreny com a l'hora d'observar una fotografia aèria on les línies elèctriques s'aprecien ben clarament.

A les envistes del mas Puigmiquel finalitzem aquest itinerari.

LES AIGÜES DE LES GAVARRES

SALENYS

Autor: Jordi Vicens Perpinyà

Consorci de les Gavarres

LES AIGÜES DE LES GAVARRES ITINERARI PER LA RIERA DE SALENYS

La vall que conforma la riera de Salenys presenta unes característiques que la fan força singular respecte de la resta de les rieres de les Gavarres:

- o A la part alta de la riera el relleu és força accidentat i l'aigua aprofita les **falles** i les estructures dèbils per obrir-se pas, be encaixonada o be saltant entre grans blocs de granit.
- o Hi ha **gorgs** que mantenen l'aigua tot l'any com el pou de les Goges.
- o La presència de falles ha afavorit la surgència de fonts picants que porten en dissolució l'**anhídrid carbònic** captat en capes profundes del subsòl.
- o La vegetació és força exuberant gràcies a la disponibilitat d'aigua.
- o És un límit natural que separa dues comarques (Gironès del Baix Empordà) i dos municipis (Llagostera de Santa Cristina d'Aro).

El recorregut presenta algunes dificultats a causa de l'accidentalitat del relleu però és molt agraït. A la part alta de la riera s'ha adaptat una **via ferrada** pels practicants d'aquest esport d'aventura.

Geològicament estem al vessant sud de les Gavarres dominat per l'aflorament de roca granítica que pot presentar-se en grans blocs petris com també en forma de sauló per **meteorització** del granit.

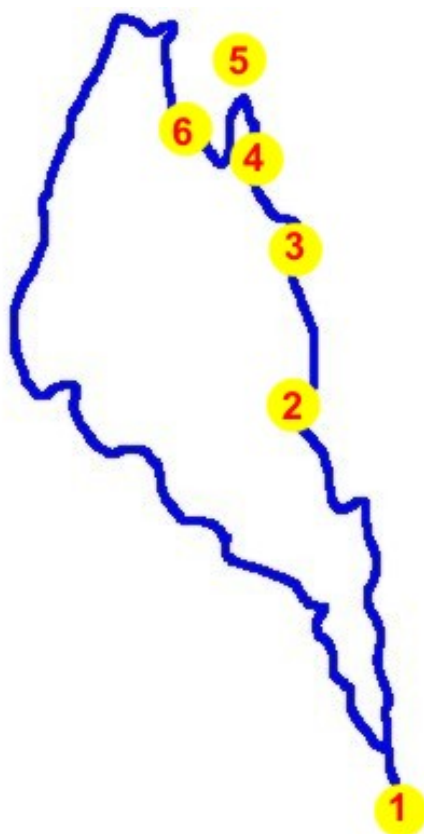
El desnivell no és important (40 metres de diferència entre la Font de Panedes i el Pla de Panedes) però sí significatiu a la part final del recorregut (entre el pou de les Goges i la font de Panedes) i això pot donar una sensació de més desnivell.

No és un recorregut apta per als més petits a causa de la dificultat del tram final de l'itinerari.

MAPA DE L'ITINERARI

Recorregut total: 7 Km

1. Pont de Salenys
2. Fàbrica embotelladora
3. Font del Plat
4. Pou de les Goges
5. Salt del llop
6. Font de Panedes

L'ITINERARI

El recorregut l'iniciarem al costat mateix de l'autovia C-65 de Santa Cristina d'Aro en direcció a Llagostera. Després de passar el quilòmetre 6 deixarem la carretera general i entrarem per una via de servei que es troba enfrontada a l'entrada de l'hotel Mas Tapioles .

Després d'aparcar el vehicle ens dirigirem cap a l'antic traçat del carrilet que anava de Girona a Sant Feliu de Guíxols, avui reconvertit en una via verda per a bicicletes (aneu en compte ja que hi ha força trànsit ciclista!).

Aviat arribarem al pont de Salenys per on abans passava el tren. És el primer contacte amb la riera de Salenys que podem contemplar des del mateix pont.

Nosaltres ens dirigim cap a la pista de terra que marca el GR-92.1 en direcció a Romanyà de la Selva, però una mica més amunt trobem una bifurcació i continuarem per la pista més ampla que corre paral·lela a la riera de Salenys i deixarem el camí que puja per la nostra esquerra i que indica cap a Romanyà de la Selva (aquest serà el camí de tornada).

Aviat passarem per sota la línia elèctrica de les Gavarres mentre a la nostra dreta podrem gaudir de la riera amb una vegetació esponerosa de bosc de ribera formada bàsicament plàtans, però també per llorers, alzines, pollancre i verns.

La riera circula força encaixada entre els blocs de granit. En canvi, la pista és amplíssima fins arribar a l'antiga fàbrica embotelladora d'aigua de Salenys. Aquest eixamplament ha contribuït a deixar sense vegetació de ribera alguns trams de la riera.

Arribem a les portes de la fàbrica amb un senyal de prohibit el pas. Podrem observar el que semblen les restes d'un antic molí fariner. Hem de continuar pel llit de la riera a través d'un corriol que baixa pel marge dret de la riera.

L'aigua de Salenys

Fa no gaires anys que es comercialitzava l'aigua de Salenys amb el nom de "Aigua de Salenys, el aigua de la Costa Brava"

A partir d'aquí la riera es va encaixonant i serpenteja amb el rocam i enmig d'una vegetació exuberant de verns, falgueres, aladerns, galzerans, plàtans i avellaners.

Un corriol estret i una mica embardissat va resseguint la riera aigües amunt i tant s'apropa com s'allunya de la llera.

Per trobar la font del Plat i la **fita** de Salenys que està a tocar, cal deixar el corriol i baixar per la nostra esquerra per un petit corriol amb un pendent pronunciat fins arribar a la mateixa llera on trobarem la font.

La font del Plat

La modesta font del plat està formada per un bassi tallat a la roca i la fita de Salenys sota un suro de mida considerable. Podrem apreciar les **hepàtiques** arrapades a les roques i el pòsit ferruginós de la font. Es tracta d'una aigua picant i ferruginosa que s'acumula dins un bassiot i surt a l'exterior per un broc de ferro. Si buidem el bassi aquest es torna a omplir.

També ens fixarem que la majoria d'arbres de ribera d'aquest indret són verns, senyal que aquesta riera sol portar aigua molts mesos a l'any.

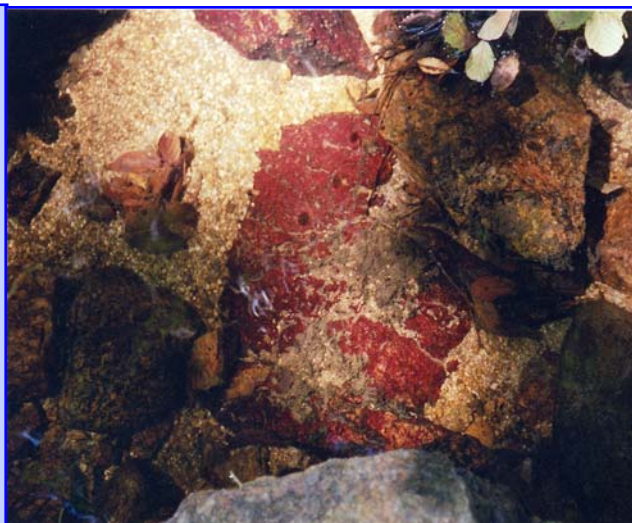

Continuem pel corriol que havíem deixat i aviat travessarem un petit torrent i una mica més enllà la mateixa riera de Salenys. Després el corriol s'endinsa en una zona més oberta amb abundància de plàtans i una planta típica dels boscos de ribera: els carex.

Tornem a travessar la riera dues vegades més i ens trobarem davant una bifurcació de camins: el de l'esquerra s'enfila molt i ens conduiria a la pista que seguint per la nostra esquerra porta a la font de Penedes. El de la dreta, que és el que seguirem, baixa una mica i ens portarà front d'un petit pontet de fusta penjat que travessa la riera.

Les pedres vermelles

Crida l'atenció el veure pedres tenyides d'un vermell força intens submergides dins la riera de Salenys. L'explicació és senzilla: les aigües que s'escolen cap a la riera de Salenys venen carregades de sals ferroses en dissolució que les han arreplegat de les roques del subsòl. Un cop a la superfície aquestes aigües s'oxigenen i el ferro s'oxida, es torna insoluble, i precipita sobre les roques del fons.

Acompanyant la riera de Salenys podem contemplar algunes plantes colonitzadores provinents d'altres països com les espectaculars nyàmeres de color groc que floreixen a finals d'estiu (originàries d'Amèrica del Nord) o uns arbres de fulles molt llargues: els ailants (arbres originaris de la Xina).

Travessem pel pont i ben aviat arribarem al famós Pou de les Goges. D'aquí en amunt la riera mostra els seus racons més interessants que captiven per la seva bellesa i l'atmosfera que envolta la part alta de la vall de Salenys.

El Pou de les Goges

És una gorga profunda i ombrívola alimentada per l'aigua que entra per un engorjat molt estret. Diu la llegenda que un pastor que vivia a la zona es va apoderar d'una **goja** que es banyava a la gorga. Van arribar a tenir una filla però un dia es van discutir i la goja va tornar al gorg d'on havia sortit. Conten que en nits de lluna clara surt la goja i pentina la seva filla.

A fi de facilitar el pas per aquest indret i d'altres del tram superior de la riera hi ha muntada una **via ferrada** amb cordes fixes metàl·liques i passeres subjectades a la roca. I és que la riera es torna salvatge aparentant un riu de paratges molt més muntanyosos: saltants, gorgs i encaixonaments es succeeixen fins arribar a la paret de l'impressionant salt del llop.

És recomanable no seguir més endavant, fer marxa enrera i pujar per una altra via ja que enfilar-se pel salt del llop és força complicat si no es va equipat per fer la **via ferrada**.

Per tant, recularem uns metres enrera i observarem que sobre la plataforma que albira les primeres envistes del salt del llop surt un corriol que s'enfila sobre el marge dret de la riera i passa pel costat d'un suro amb una branca molt llarga que en forma de braç ens serveix de suport per pujar muntanya amunt. Anirem a sortir a una esplanada en un camí més ample, poc fressat que desemboca en una corba molt tancada d'una pista força ampla. Seguirem a ma esquerra d'aquesta pista que ens portarà a la font de Panedes.

La font de Panedes

El paratge de la font de Panedes conforma una placeta resseguida parcialment per un muret de no més de 40cm d'alçada que fa les funcions de banqueteta i separador de la llera de la riera. El conjunt està presidit per un plàtan monumental plantat al bell mig de la riera i per un grup d'ailants situats a l'explanada de la placeta. L'aigua de la font de Panedes és picant i ferruginosa. S'accedeix per unes escales que baixen dins una modesta estructura que fa d'aixopluc.

Continuarem el recorregut pel petit corriol que s'inicia a darrera de la font i que puja aigües amunt de la riera de Panedes. El sender és encantador fins que assolim una pista més ampla corresponent al GR-92, amb un pal indicador de la font de Panedes.

Seguim el sender del GR-92 que aviat ens conduirà a la carretera asfaltada de Romanyà. Tenim l'opció que amb un vehicle (cotxe particular o autocar) ens vinguin a recollir en aquest punt de la carretera de Romanyà per estalviar-nos el camí de tornada. Si aquest no és el cas, seguirem uns 1000 metres carretera avall fins trobar una pista de terra, a la nostra dreta, amb un pal indicador amb tres direccions. Nosaltres optarem per la direcció de Sant Feliu de Guíxols (opcionalment podem acostar-nos a l'ermita de Sant Ampèlit de Panedes situada a 8 minuts de camí per la carretera de Romanyà).

Des d'aquest punt, la ruta de tornada no té pèrdua perquè només cal seguir les marques blanques i vermelles del GR-92. Mentre el camí va baixant travessarem una sureda típica del massís amb un terra de **sauló** conseqüència de la disgregació dels components de la rosa granítica. En aquestes muntanyes la sureda sol anar associada amb la presència de sauló.

En els llocs amb visibilitat podrem albirar el golf Masnou a la carena de la muntanya que hi ha davant nostra i també observarem els pals gegants que aguanten els cables de la controvertida línia de les Gavarres que ja havíem vist a l'inici de l'itinerari.

Més endavant ens trobarem en una zona de bosc **esclarissat** a causa dels treballs silvícoles de neteja de bosc (les plantes del sotabosc aparenten totes una mateixa alçada).

Hi ha trams del camí que el pendent és força pronunciat i erosionat per l'aigua de les pluges (el sauló és molt erosionable i això provoca l'aparició de **xaragalls**). Hem d'anar en compte amb les relliscades.

Travessarem per sota de la línia de les Gavarres que, si més no, ens ajuda a orientar-nos en un massís amb poques referències visuals a causa de la densitat del bosc.

Notarem que a mesura que anem baixant pel sender l'ambient es torna més frescal. Recordeu que a les Gavarres les parts fondes són humides i frescals i les parts altes són seques i ventades.

Finalment arribem a la cruïlla de la pista que porta a la fàbrica embotelladora de l'aigua de Salenys. Ara només hem de desfer el camí que hem fet abans per arribar al punt de sortida inicial.

